

069 A new Religion?

Vooraf

In een klein - in Parijs gekocht - schetsboekje heeft Mondriaan aantekeningen gemaakt voor een artikel in het Engels. Voor zover bekend is dit de eerste poging van Mondriaan om een tekst in het Engels te schrijven. In deze tekst doet de schilder ook uitspraken over het Nazisme en het Sovjetsysteem.

Bron

In Mondriaans nalatenschap¹ bevindt zich een klein schetsboekje². De kaft is van leverkleurig stevig papier. Op de achterzijde staat een stempel met de tekst: 'A. LAMORELLE - 106, Bd. MONTPARNASSE, PARIS'. Mondriaan zal het boekje daar gekocht hebben.

Het schetsboekje heeft een langwerpige liggende formaat en bestaat uit dertien (losliggende) bladzijden, waarvan er tien geheel of gedeeltelijk aan één of twee zijden met potlood of pen beschreven zijn. De laatste drie bladzijden zijn leeg. Waarschijnlijk heeft dit boekje uit meer dan dertien bladzijden bestaan. Of op de ontbrekende bladzijden ook notities hebben gestaan, is niet achterhaald.

Dit schetsboekje noemen we in het vervolg - naar de vindplaats - manuscript '39a'. De bron beschouwen we als authentiek, geautoriseerd en onvoltooid.

In het Holtzman Deposit is ook nog een fotokopie van een transcriptie van de tekst in het boekje aanwezig³. Dit typoscript is waarschijnlijk door Harry Holtzman⁴ na Mondriaans dood vervaardigd en laten we verder voor wat het is.

Basistekst en leestekst

De basis voor de leestekst is manuscript '39a'. De tekstvolgorde is dubieus door het ontbreken van de paginanummering. We hebben de tekst opnieuw gerangschikt op grond van een logisch vervolg van de tekst. Mondriaans hoofdlettergebruik is in de leestekst overgenomen. In het manuscript zijn een aantal losse zinnen door strepen van elkaar gescheiden; in de leestekst worden deze zinnen gescheiden door witruimten.

Titel

De titel lijkt later toegevoegd. Allereerst omdat de schrijfstof van de titel (potlood) en die van de tekst (pen) verschilt, maar ook omdat de titel 'ingeklemd' is tussen de tekst en de bovenrand van het papier. Vooral dat laatste versterkt de suggestie dat de titel later is toegevoegd. De titel van het manuscript is ook de titel van de leestekst: *A New Religion?*

Datering en ondertekening

Het manuscript is niet ondertekend en niet gedateerd. Uit het stempel op de achterzijde van het boekje blijkt dat Mondriaan het in Parijs gekocht heeft en, omdat hij *A New Religion?* niet in het Frans maar in het Engels schrijft, is het zeer waarschijnlijk dat hij het boekje vlak voor zijn vertrek naar Londen (ca. 20 september 1938⁵) heeft aangeschaft.

Vanaf het moment dat Mondriaan in Engeland woont, gaat hij in het Engels schrijven en corresponderen⁶. Het is dus goed mogelijk dat de tekst, niet lang na aankomst in Engeland is geschreven. Een redelijk argument aan te nemen dat *A New Religion?* in het laatste kwartaal van 1938⁷ is vervaardigd. De beredeneerde datering voor de leestekst is: 'laatste kwartaal 1938'.

Ontstaan en publicatie

Het ontstaan van *A New Religion?* kan niet uit brieven van Mondriaan afgeleid worden. Mondriaan spreekt in zijn brieven nergens over *A New Religion?* Vermoedelijk is *A New Religion?* ontstaan naar aanleiding van de politieke spanningen in de wereld. Sommige begrippen in de tekst 'Nazi', 'Soviet', 'oppression' wijzen in die richting.

¹ Holtzman Deposit: Box 2, Folder 39a.

² Afmeting: 17 x 12 cm.

³ Holtzman Deposit: Box 2, Folder 39b.

⁴ Harry Holtzman (1912-1987), Amerikaans kunstenaar, Mondriaans erfgenaam.

⁵ CRII: 170.

⁶ CRII: 170.

⁷ Mondriaan woonde op dat moment in Londen, 60 Parkhill Road.

A New Religion? is pas in 1986 gepubliceerd⁸.

Sleutelwoorden

Met een aantal kenschetsende woorden (in alfabetische volgorde) geven we aan wat er in *A New Religion?* besproken wordt. Van de zogenoemde specifieke en soms minder specifieke Mondriaanwoorden wordt een verklarende omschrijving gegeven in het ‘Sleutelwoordenregister’⁹. De in dit register verduidelijkte sleutelwoorden zijn hieronder cursief weergegeven.

Sleutelwoorden: *intuition, laws of life, Nazism, oppression, pure expression of life, pure forms, pure relations, Sovietism, true logic, truth.*

Bijzondere woorden

A New Religion? is de eerste tekst waarin de ‘Nazi’s’ en de ‘Sovjets’ worden genoemd. Mondriaan zal later nog een aantal teksten schrijven waarin sprake is van deze dictatoriale regimes¹⁰.

Op een paar plaatsen in het manuscript gebruikt Mondriaan een Frans of een Nederlands woord. Waarschijnlijk had hij (nog) geen Engels woordenboek tot zijn beschikking en wilde hij deze woorden later opzoeken. Door dit laatste menen we dat we hier te maken hebben met een onvoltooide tekst.

Schilderijen ontstaan tijdens schrijfperiode

De tekst *A New Religion?* is niet gedateerd, maar is waarschijnlijk niet lang na de aankomst van Mondriaan in Engeland (september 1938) geschreven. We vermoeden dat de tekst ergens in het laatste kwartaal van 1938 is geschreven. Volgens de Catalogue Raisonné heeft Mondriaan in 1938 tien schilderijen vervaardigd: B282-B291¹¹. Hij zal tijdens het schrijven aan *A New Religion?* met één of meer van deze schilderijen bezig zijn geweest.

⁸ H. Holtzman and M.S. James (eds.). *The New Art - The New Life. The Collected Writings of Piet Mondrian*. Boston, 1986: 318-319.

⁹ Digital Appendix: Documentation - Mondrian Vocabulary Explained.

¹⁰ 072 *Art Shows the Evil of Nazi and Soviet Oppressive Tendencies*

073 *Arts Content Showing the Evil of All Oppression*

074 *Plastic Art Shows the Evil of Oppression*

075 *Oppression in art and life*

077a *[Some lines about Nazism and Democracy]*

094 *The liberation from Oppression in Art and Life*

095 *Liberation from Oppression in Art and Life*

096 *Art and Life towards the Liberation from Oppression*

¹¹ CRII: 395-399.